

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

على خمسة

الزامات نهادی و ساختاری توسعه منطقه ای ایران

نعمت الله اکبری
هیات علمی دانشگاه اصفهان
مرداد ۱۴۰۱

الزامات نهادی و ساختاری توسعه منطقه ای در ایران

مفهوم منطقه: «منطقه یک فضا یا قلمرو جغرافیایی است که در حداقل یک عنصر طبیعت ساخت یا انسان ساخت مشترک بوده و عوامل موجود در آن از روابط کارکردی و عملکردی قابل ملاحظه‌ای برخوردارند»

مفهوم توسعه منطقه ای: دستیابی به توسعه به معنای یک جریان چند بعدی با لحاظ نمودن تنوع و گستردگی فرهنگی، قومی، اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی با تاکید بر استفاده از ظرفیت های و دارایی های محلی "

الزامات نهادی: نهادها به مفهوم جامعه شناختی ، به عنوان الگوهای قوانین اجتماعی، درک می شوند. این رویکرد الزامات را ناشی از الگوهای هنجاری و انتظارات اجتماعی می داند. و برنامه ریزی فراتر از یک فرایند کاملاً موقتی برای رسیدن به یک نتیجه مطلوب است و هدف آن بررسی کل هنجارهای در حال تکامل است، الزامات نهادی یک مرجع هنجاری را ارائه می دهد که به وسیله آن می توان نقش ها و مسئولیت های بازیگران مختلف را در فرآیندهای توسعه منطقه ای به طور واضح مشخص کرد.

الزامات ساختاری: به مجموعه ای از قواعد، مقررات، نهادها ، عناصر موجود و روابط بین آنها اطلاق می شود که برای تحقق اهداف مورد نظر لازم است

الزامات نهادی و ساختاری توسعه منطقه ای در ایران

چالش ها و موانع:

- چالش مفهومی (عدم توافق و شناخت بر سر توضیح و تعیین برخی مفاهیم منطقه ، توسعه منطقه ای و....)
- تمرکز گرایی و تراکم گرایی
- بخشی نگری در برنامه ریزی ها
- برنامه ریزی از بالا به پایین و عدم توجه به فضا
- عدم توجه به پیش ران های منطقه ای
- فقدان نظام مدیریت منطقه ای
- ابهام در جایگاه قانونی برنامه ریزی منطقه ای
- وابستگی به درآمدهای غیر عمومی
- فقدان فرهنگ برنامه ریزی و برنامه پذیری در سطوح مدیریتی کشور
- فقدان نظام جامع اطلاعاتی و عدم ریز داده ها
- کمبود نیروی انسانی متخصص⁴

الزامات نهادی و ساختاری مورد نیاز برای توسعه منطقه ای و وضعیت
ایران در آنها *

وضعیت ایران	توضیح	معیار
<p>- وجود ابهام در مفهوم و حدود - نگرش به توسعه منطقه ای در قالب مجموعه‌های از شاخص های کمی و فیزیکی</p>	<p>منطقه یک فضا یا قلمرو جغرافیایی است که در حداقل یک عنصر طبیعت ساخت یا انسان ساخت مشترک بوده و عوامل موجود در آن از روابط کارکردی و عملکردی قابل ملاحظه‌ای برخوردارند</p> <p>توسعه منطقه ای فرآیند یکپارچه متشکل از عناصر اجتماعی، اقتصادی، اکولوژیکی و بخشی، مبتنی بر مزیت های نسبی منطقه ای، حاصل تعاملات و روابط افقی بخشهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی تأثیرگذار، عملیاتی پایین به بالا و فعالیتی است که توسط نهادهای محلی و منطقه ای اعم از دولت های محلی، نهادهای منطقه ای و نهادهای مردمی و خصوصی راهبري، هدایت و قوام مییابد</p>	<p>مفهوم منطقه و توسعه منطقه ای</p>
<p>رویکرد عمدتاً بخشی است عدم توجه به آمایش</p>	<p>- رویکرد قلمرویی همراه با توجه ویژه به بسترها و محیط اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی محلی/ منطقه ای است.</p>	<p>رویکرد انتخابی</p>
<p>- توسعه پروژه‌های صنعتی بزرگ مقیاس - انجام فعالیتهای عمرانی و زیربنایی - حمایت‌های مالی، مشوقها و معافیتهای مالیاتی به عنوان عامل اصلی جذب فعالیتهای اقتصادی در مناطق عقب مانده و محروم</p>	<p>- استفاده از پتانسیل های هر ناحیه؛ - تدارك شرایط برای توسعه فعالیتهای اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی؛ - ظرفیتسازي؛ - ارتقای فرآیندهای خود اداره کنندگی تعاونی، خودیاری و تقویت بسترهای حکمروایی</p>	<p>ابزارها و سیاست ها</p>

وضعیت ایران	توضیح نهاد	معیار
تصمیم گیری ها در سطح ملی	- فرآیند تصمیم گیری محلی / منطقه ای با رعایت الزامات و چارچوب های قانونی، راهبردی و سیاستی ملی	فرایند تصمیم گیری
<p>- مدیریت به صورت متمرکز، کنترلی و هنجاری و از طریق مرکز</p> <p>ملی صورت می گیرد</p> <p>- سازمانهای نماینده حکومت مرکزی خواسته ها و تصمیم های</p> <p>مرکزی را اجرا می کنند و عوامل محلی غیردولتی نقش چندانی در این زمینه ندارند</p>	- تمرکززدایی و تراکم زدایی شده و مبتنی بر همکاری عمودی و افقی بین لایه های مختلف حکومت و همکاری افقی بین بخش های خصوصی و عمومی	مدیریت توسعه منطقه ای
<p>- توسعه منطقیهای در ایران نه مبتنی بر تصمیمها، سیاستها و برنامه های رهبری محلی / منطقه ای و نمایندگی های جمعی منطقه ای</p> <p>است، بلکه ناشی از اقدامهای سطوح بالاتر بوده و عملاً به رهبری</p> <p>منطقه ای به عنوان عاملی اساسی و پیشبرنده توجه نشده است</p>	- در رویکرد نهادی بر رهبری محلی / منطقه ای به عنوان اقدامی مشارکتی و عمل جمعی و نیز ظرفیت ایجاد مکانیزم ها و اتحادهای بادوام که منجر به ائتلاف و نمایندگی جمعی می گردد، تأکید میشود	هدایت و رهبری محلی

وضعیت ایران	توضیح نهاد	معیار
ضعف و پراکنده بودن مشارکت و نقش گروهها و عوامل منطقه ای	<ul style="list-style-type: none"> - قوی و مبتنی بر دخالت گروه ها و ذینفعان گوناگون در سطح منطقه؛ - سازوکارهای مشارکتی عموماً در چارچوب حکمروایی منطقه ای تعریف میشوند. 	مشارکت گروه های محلی
<ul style="list-style-type: none"> - کم توجهی به ظرفیتهای منطقه ای در سیاستها، برنامه ها و تصمیمهایی که به نوعی با توسعه منطقه ای در ارتباط هستند - توسعه منطقه ای در ایران بیشتر خواسته های سطح ملی را منعکس میکند و در موارد کمی به خواسته ها و نیازهای سطوح محلی/ منطقه ای توجه دارد - توجه به مناطق عقب مانده و محروم بیشتر ناشی از ناتوانی در مواجهه با مشکلات مناطق برخوردار و رهایی از مشکلات آنهاست 	<ul style="list-style-type: none"> - نقش قابل توجهی برای ظرفیت های محلی/ منطقه ای در نظر می گیرد و اصولاً توسعه را در چارچوب ظرفیت ها می بیند؛ - ظرفیتسازی از سیاست ها و ابزارهای اصلی این رویکرد است؛ - در چارچوب رویکرد نهادی، هر گونه سیاست، برنامه و یا تصمیم برای توسعه، باید مبتنی بر خواسته ها و نیازهای منطقه ای باشد 	استفاده از ظرفیت ها و دارایی های محلی

و آخرو دعوانا ان الحمد لله رب العالمين *